

אזלין בתר חכמי בבל ועבדין כוותיהו, היכא דפליגי אהדדי חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל, דתלמוד בבל חשבינן עיקר; ה"מ בדבר איסור והיתר וחיוב ופטור טומאה וטהרה. אבל דבר התלוי בצורך השעה ואין בו שינוי לעבור על דברי תורה, ראוי לילך אחר השנים והמקומות והזמן. דבבל שוכנת על מים רבים ולא היו צריכין גשמים עד ס' לתקופה; או היה זמן הזרע מאוחר בבבל. אבל בארץ אשכנז, שזמן הזרע הוא מחצי תשרי ואילך, הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הזרע שהוא מתקלקל, שהעופות והעכברים יאכלוהו כולו, למה לא נעשה כבני ארץ ישראל ששואלין הגשמים במרחשון, כרבן גמליאל? כי בדבר הזה אין מחלוקת בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל, שיתנו אלו טעם לדבריהם שראויים לעשות כך, ואלו נותנין טעם לדבריהם שראוי לעשות כמותן; אלא שבבבל היו עושים כפי הצריך להם. והמשנה (שם /תענית/), שאומרת ששואלין במרחשון, נשנית בארץ ישראל, כפי הצריך להם. ואל תתמה: אחר שכתבתי שאין מחלוקת ביניהם, מה הוצרך שמואל לפסוק הלכה כחנניה? ד"ל =דיש לומר= לפי ששנוי במשנה: ר"ג אומר: בז' במרחשון שואלים את הגשמים, ואמר ר' אלעזר: הלכה כר"ג; ה"א =הוא אמינא= אין לשנות בשום מקום ולעבור על דברי המשנה, וכמו שפוסק ר' אלעזר. קא משמע לן שמואל, שאין זה כעובר על דברי המשנה; שלבני ארץ ישראל נשנית המשנה, כפי מקומם וכפי צרכם. השתא הדברים קל וחומר: אם בני בבל עושים כפי מקומם וכפי צרכם בשינוי המשנה, כל שכן שבני אשכנז יעשו כפי צרכם שלא בשינוי המשנה. וכן מצינו, שכל המשנה לא נשנית אלא לבני ארץ ישראל ולפי צרכם. דפריך מהא דאמר ר' אסי א"ר יוחנן (שם /תענית/ ד:): הלכה כר' יהודא, דאמר: העובר לפני התבה ביום טוב האחרון של חג, האחרון מזכיר, אהא דפסק ר' אלעזר: הלכה כרבן גמליאל, דאמר: שואלין הגשמים בשבעה במרחשון; ואין חילוק בין שאלה להזכרה, כדמסיק בגמ'. ומשני: הא לן הא להו; דבני בבל אית להו פירי בדברא, וצריכין להביאן לבית אחר החג קודם שירדו הגשמים, ולפיכך אין שואלין עד שבעה במרחשון. איבעית אימא: הא והא בא"י; כאן בזמן שבהמ"ק קיים, וכאן בזמן שאין בהמ"ק קיים; אלמא, שכל אלו הזמנים אינן אלא לפי צורך המקום והזמן. והמנהג השני, שנוהגין לפסוק מלשאל ולהזכיר ביום טוב הראשון של פסח; והדבר ידוע שבאשכנז עיקר קיום התבואה היא על ידי הגשמים שבין פסח לעצרת. והמשנה (שם /תענית/ דף ב') שאומרת שמפסיקין מיום טוב הראשון של פסח, לבני ארץ ישראל נישנית, כאשר הוכחתי, ולהם היה קציר שעורים בפסח, וגם החטים כבר עמדו בקמותיהם ואינן צריכין אלא להתיבש ולהתבשל עד עצרת, ולכך הגשמים סימן קללה הם. אבל באשכנז, שאי אפשר לתבואה להתקיים זולתי במטר שבין פסח לעצרת, סימן ברכה הוא להם; ולמה לא נשאל ונזכיר עד עצרת? ודיני חזרה, של מוריד הגשם, יהיה להם מעצרת ואילך, כמו לבני ארץ ישראל מפסח ואילך; כמו שהוכחתי, שכל ארץ וארץ לפי צרכה שואלת ומזכרת. דכמו שארץ ישראל ובבל חלוקים במנהגם בשאלה והזכרה, ואלו עושין לפי צרכן ואלו לפי צרכן, הוא הדין שאר ארצות, דמאי שנא? ועוד ראה מהא (שם /תענית/ י"ד ב') דשלחו ליה אנשי נינוה לרבי: כגון אנן, דצריכי למטרא אפילו בתקופת תמוז, כיחידים דמינן ובשומע תפלה אמרינן ליה, או כרבים דמינן ובברכת השנים אמרינן ליה? שלח להם: כיחידים דמיתנו ובשומע תפלה; מיתבי: אמר ר' יהודה: אימתי, בזמן שהשנים כתקן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה, הכל לפי השנים והמקומות והכל לפי הזמן; מתני' קא רמית עליה דרבי? רבי תנא הוא ופליג! אלמא, דר' לא פליג אלא בבני עיר אחת; אבל ארץ אשכנז, שהיא רחבת ידים, מודה ר' דשואלין [כל זמן שהם צריכין, וכיון ששואלין מפני הצורך, כ"ש] שמזכירין, דהזכרה נמי רצוי שאלה היא; דאמר ר' יוחנן: כל זמן שהוא שואל הוא מזכיר. כל אלו הדברים דנתי לפני רבותי באשכנז ולא היה אדם מערער לדברי; אלא שאמרו: אין אנו צריכין לשנות המנהג באשכנז, כי אין עצירת גשמים מצוי שם, והרבה פעמים התבואה מתקלקלת מפני רוב הגשמים. כשיצאתי מאשכנז ועברתי דרך פרובינצא, שמעתי במונפישיליר שהיו מזכירים הגשמים בז' במרחשון, וישר מאוד בעיני. ואמרתי לחכמי מונפישיליר: תרצתם לי קושיא אחת; ולענין הפסקה מה אתם עושין? ואמרו, שעושין כמשנה, מיום טוב הראשון של פסח פוסקים; אמרתי להם: שמא אינכם צריכים מטר בין פסח לעצרת? אמרו לי, שהרבה הם צריכים, ואי אפשר לתבואה להתקיים בלא מטר. ואמרתי להם כל דברי, כאשר הם כתובים למעלה, וישרו מאד בעיניהם. אלא שאמרו: מה שאנו שואלין בשבעה במרחשון, כך הנהיגו חכמים הראשונים. ועל הפסקה, לא נוכל לעשות דבר בשנוי מנהג, אם לא שיתקבצו חכמי הארץ; ויצאתי משם ולא ידעתי מה הסכימו לעשות. ובבואי הנה, ראיתי שיותר צריכין גשמים בין פסח לעצרת משאר מקומות. ואמרתי כמה פעמים לחברי, שראוי היה שלא להפסיק מלשאל ולהזכיר עד עצרת. כי עתה אני יודע, שכל הארצות שאני יודע, עיקר גשמיהם הם בין פסח לעצרת, ובודאי רבים נינהו. אלא שלא מלאני לבי לדבר כדברים הללו לשנות המנהג. ועתה, שראיתי כי בעונותינו הגשמים נעצרו, ונתקלקלו הזרעים, ומתענין בשביל הגשמים, ואף בשבתות וימים טובים, שאין מתענין, מזכירין שלש עשרה מדות ואומרים פסוקים של מטר. אמר לי לבי: עתה הגיע העת לתקן מה שנתאויתי זה ימים רבים, כי בודאי שישמעו לך בעת צרה כזאת; ואם יקיימו עליהם בשנה הזאת, יערב עליהם ולא ישובו ממנה. וכן בודאי היו עושים, אלא שהטו את לבבם והסבו את דעתם אחורנית. ומה שנתרעמו על השאלה, משום סימן קללה, גם לפי דעתם אכתי לאו סימן קללה עד שיצא ניסן. כדתנן (שם /תענית/ י"ב ע"ב): יצא ניסן וירדו הגשמים, סימן קללה הם. גם ממקום שבאו עוד לא מצאו, דיליף לה מקרא דשמואל: הלא קציר חטים היום וכו', ואי זה קציר (המגיע) קבוע עתה, שאין אנו צריכין למטר? ותו גרסינן עלה: אמר רבי יוסי בר אבין: הדא דתימא, כשלא ירדו להם גשמים בשכבר, אבל אם ירדו להם גשמים בשכבר, סימן ברכה הוא להם. והרמב"ם ז"ל כתב בפירוש המשנה כדברי, וזה נוסחו. עד מתי שואלין הגשמים, ר' יהודה אומר: עד שיעבור הפסח; התנא ששנה זה אליבא דרבי יהודה, אינו התנא ששנה המשנה שקודם זו; וכבר פסקנו למעלה הלכה כר"י והלכה כרבן גמליאל. וכל זה אינו אלא בארץ ישראל ובארצות שאוירם כאוירה. וכל מה שתראה שאומרים בזמני התעניות, אינו אלא בארץ ישראל ומה שהוא קרוב לאוירה. אבל בשאר ארצות, צריכה להיות השאלה בזמן שהם צריכים לגשמים באותה הארץ, ויעשו אותו זמן כאלו הוא שבעה במרחשון. ואם ישוהו הגשמים מליד אחר אותו הזמן, צריך להתנהג בתעניות כפי זה; לפי שיש ארצות אין מתחילין בהם הגשמים אלא מניסן, ויש ארצות שיהיו בהם במרחשון. כי ימות החמה אינם טובים להם הגשמים, אבל הם מאבדין וממיתין. והיאך ישאלו אנשי הארץ הזאת במרחשון הגשמים, הלא זה שקר גמור! וכל זה סברא נכונה ונראית לעין; עכ"ל. ובחבורו כתב: משבעה ימים במרחשון שואלין הגשמים בברכת השנים כל

זמן שמזכיר הגשם. במה דברים אמורים, בארץ ישראל, אבל בשנער ובסוריא ובמצרים ובמקומות הסמוכות לאלו והדומים להם, שואלים הגשמים ביום ששים אחר תקופת תשרי. מקומות שהם צריכין לגשמים בימות החמה, כגון איי הים הרחוקים, שואלין את הגשמים בעת שהם צריכים להם, בשומע תפלה. ולפום ריהטא משמע, שפירוש המשנה סותר מה שכתב בחבורו. כי בפירוש המשנה כתב: ובשאר ארצות צריכה להיות השאלה בזמן שהן צריכין לגשם באותה הארץ, ויעשו אותו זמן כאלו הוא שבעה במרחשון; אלמא ששואלים בברכת השנים. ובחבורו כתב שאיי הים שואלים הגשמים בשומע תפלה. והמדקדק בדבריו ימצאם מכוונים; כי בפ"י המשנה כתב: ארצות, לפי שיש חלוק בין ארץ ישראל לבבל, לענין שאלה והזכרה, מזה נלמוד שאין נקראין רבים, אלא ארץ אחת, ואותם אומרים בזמן הצריך להם שאלה בברכת השנים. אבל בחבורו כתב: ומקומות שהם צריכין גשמים בימות החמה, כגון איי הים, ואינם נקראים ארץ בפני עצמן, הילכך כיחידים דמו ואומרים בשומע תפלה. והרי הוכחתו. והדבר ידוע שבאשכנז, שהיא ארץ גדולה מאד, וצרפת, וכל הארצות שמאשכנז עד הארץ הזאת, וזאת בכלל, כלם צריכות מטר בין פסח לעצרת; ובודאי רבים הם, ויכולים לשאול בברכת השנים ולהזכיר הגשמים כבני ארץ ישראל בחורף. ובראותי כי הטו את לב הקהל לבלתי קבל ממני דברי אלהים חיים, גם אני חזרתי בי מלשאול ולהזכיר בבית הכנסת שאני מתפלל בו, אף על פי שהייתי יכול לשאול, אף על פי שאני יחיד, כיון שצורך רבים הוא, מכל מקום לא רציתי לעשות אגודות אגודות. ולא הייתי כותב בחול המועד, כי לא הורגלתי בכך, אלא שצורך שעה הוא מפני חלול שם שמים, וגם יש בדבר הזה קצת מצורך המועד. אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל

. כל אלו הדברים נכונים, ודברים כלם נכוחים הם למבין וישרים למוצאי דעת, ודברים של טעם, על כן חתמתי שמי. דוד הכהן ברבי משה הכהן זלה"ה. ישראל ברבי יוסף נ"ע. יששכר הלוי בן הרב רבי יקותיאל הלוי זצ"ל. משה הכהן ברבי יהודה הכהן נ"ע. אין לפקפק על דברי רבותינו, כי שפתים ישק משיב דברים נכוחים; שלמה ברבי יעקב ז"ל.

חידושי הריטב"א מסכת תענית דף י עמוד א

ודוקא שאלה הוא דמאחרי הני תנאי כולי האי מהאי טעמא, אבל בהזכרה מקמי הדין היא לדידהו כחד מהני תנאי דלעיל, ואפשר דסבירא להו כרבי יהודה דקיימא לן כותיה, ולדידהו שאלה לחוד והזכרה לחוד.

ודוקא בזמן שבית המקדש קיים דאיכא עולי רגלים, אבל לאחר החורבן דליכא עולי רגלים מודו דמשעה שהתחיל להזכיר מתחיל לשאול, ומתחיל להזכיר מיום טוב האחרון כדברי ר' יהודה דקיימא לן כותיה, ובערב למוצאי יום טוב שהוא חול ויש בו שאלה מתחיל לשאול...

תניא חנניא אומר ובגולה עד ששים יום בתקופה. פירוש הא ודאי אין דברי חנניא בכל הגולה אלא בבבל ממש שהיה עיקר הגולה שם, ומשום דבבל טובעני ולא יבשני והגשמים מזיקים להם עד ששים יום בתקופת תשרי, אבל שאר ארצות שהם צריכין לגשם קודם לכן למה להם לאחר שאלתם עד ששים יום בתקופה, והלא בארץ ישראל שהיא צריכה לגשמים לאחר החג בזמן דליכא עולי רגלים שואלין מיד במוצאי החג, וכדאיתא לעיל בגמ' (ד' ב') על פירא דפרכין מדר' אלעזר אדר' יוחנן דסבר דמשעה שמזכיר שואל, דאמרינן לא קשיא הא לן והא להו, כלומר הא דר' אלעזר לן והא דר' יוחנן להו, דר' יוחנן מערבאה הוא ואיירי בדידהו, ואמרינן מאי שנא (לדידהו) לדידן דאית לן פירי בדברא אינהו נמי אית להו עולי רגלים, ואמרינן כי קאמר ר' יוחנן בזמן דליכא עולי רגלים, פירוש ור' אלעזר ור' יוחנן תרוייהו בזמן דליכא עולי רגלים, והא דר' יוחנן דאמר דמשעה שמתחיל להזכיר מתחיל לשאול, לדידהו בני ארץ ישראל דלית להו עולי רגלים השתא ולית להו פירי בדברא, דבזמן בית המקדש דאיכא עולי רגלים הוו מאחרי עד ט"ו כדברי ר"ג, כי דברי ר"ג לזמן [ש]בית המקדש קיים נאמרו, אבל השתא דליכא עולי רגלים שואלין לאלתר שיצא יום טוב, והא דפסק ר' אלעזר הלכה כר"ג לדידן בני חוצה לארץ דאית לן פירי בדברא, שאף בזמן בית המקדש היינו מתאחרין עד זמן זה משום פירי בדברא, ואף על גב דזמנין דלא צריכין כולי האי משום פירי, מכיון דמאחרינן בתר החג משום פירי מאחרינן עד ט"ו כבני ארץ ישראל כדי לעשות כולנו שאלה בזמן אחד, ואף על פי שחרב בית המקדש דינו במקומו עומד דאכתי אית לן פירי בדברא, אשתכח דלהני תרי לישיני +א"ה, בדברי רבינו לא הובאו עד עתה תרי לישיני וכנראה הכוונה למש"כ לקמן [וכן] לאידך לישינא דאמרינן השתא דאתית להכי כו'. + בני ארץ ישראל בזמן דליכא עולי רגלים כיון דצריכי למטרא לא מאחרי לשאלה [וכן] לאידך לישינא (כלל) דאמרינן השתא דאתית להכי הא והא לדידהו, ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן לאחר שבית המקדש קיים, פירוש שבזמן שבית המקדש קיים הלכה כר"ג משום עולי רגלים, ובזמן שאין בית המקדש קיים דליכא עולי רגלים הלכה כר' יוחנן, וכיון שכן בני חוצה לארץ דליכא לא עולי רגלים ולא פירי בדברא אלא עד ז' במרחשון, והם צריכים צורך גדול למטר, למה יאמר חנניא שיאחרו שאלתם עד ס' בתקופה, אלא ודאי אין דברי חנניא אלא בבבל כמו שפירשנו.

וא"כ יש לנו לשאול על מה שנהגו בספרד על פי הגאונים ז"ל שאין שואלין גשמים עד ס' בתקופה כבבל, ומורי נר"ו היה אומר שדעת הגאונים ז"ל שלפי סוגיית התלמוד לא קבעו חז"ל לשאלה אלא שני זמנים אחד לבבל ואחד לארץ ישראל, ושאר כל הארצות עושין כבבל או כארץ ישראל, ומי שהגשמים טובים [להם] לאחר החג לאלתר ולית [להו] פירי בדברא, עושין כארץ ישראל ושואלים מיד למוצאי יום טוב, ואותם שיש להם פירי בדברא זמן מועט אחר החג כגון הארצות האלו, לשאול למוצאי יום טוב אי אפשר להם שאינם להם סימן ברכה כיון שיש להם פירות בשדה, הילכך יאחרו שאלתם עד ס' בתקופה כבבל, ואף על פי שצריכין לגשמים קודם לכן לאחר אסיפת הפירות, הרי יכולים לשאול כיחידים בשומע תפלה, ואם נפשך לומר שנקבע להם זמן שלישי בט"ו במרחשון +א"ה, נראה דר"ל ט"ו יום אחר החג, וכן להלן. + דתו ליכא פירי בדברא, כבר אמרנו שאין דעת החכמים לקבוע לנו זמן שלישי, אלא או כבני בבל או כבני ארץ ישראל, דכייפינן להו לכל עיני התורה והתלמוד.

תדע דכי פרכין לעיל (ד' ב') מדר' יוחנן לדר' אלעזר פרקינן בחד לישינא הא לן והא להו, ואוקימנא תרוייהו בזמן הזה ודר' יוחנן בבני ארץ ישראל ששואלים מיד בזמן הזה, ודר' אלעזר בט"ו בו לבני בבל דאית להו פירי בדברא, ובתר הכי אוקימנא

להו לתרוייהו בבני ארץ ישראל וכאן בזמן המקדש וכאן לאחר החורבן וכו' כדלעיל, וכד מעיינת בה לא משכחת טעמא להאי פירווקא בתרא אמאי נדין ליה, דהא לא מרוחנין ביה מידי, דהא מעיקרא נמי ידעינן הני דיני דא"י בפירווקא קמא דאוקימנא דר"י בארץ ישראל בזמן שאין בית המקדש קיים משום דליכא עולי רגלים, ור"א בחוצה לארץ כדינן מתחלה קודם חורבן שהיו נגררים אחר בני א"י, ומינה שמעינן להדיא דבני א"י בזמן שבית המקדש קיים [נמי שואלין בז' במרחשון ד]היינו עד ט"ו יום כר"ג, שעיקר דברי ר"ג על בני א"י נאמרו כדקתני לה בהדיא אלא שבני בבל נגררו אחריהם משום דאית להו פירי בדברא, וא"כ נמצינו גורעים את התירוץ האחרון לענין בני בבל שלא קבעו להם זמן, ולא הרוחנו כלום לענין בני א"י, ואין זו שיטת התלמוד בשום מקום, אלא על כרחין יש לנו לומר דלהכי נדין לאידך פירווקא משום דלא ניחא לן במאי דאוקימנא לדידן בני בבל כר"ג בט"ו יום, דסבירא לן דליתא להא, כחנניא דאמר בבבל עד ס' יום בתקופה, והשתא דאיתת להכי דון מינה ומינה, דאם איתא דשאר חוצה לארץ חוץ מבבל יש להם זמן שלישי עד ט"ו משום פירי בדברא, אמאי סתרינן לגמרי פירווקא [קמא] נימא לעולם תרוייהו לאחר החורבן, והא לן והא להו, כלומר ההיא דר"ג לדידן בני חוצה לארץ דאית לן פירי בדברא, חוץ מבבל שהיא כחנניא, ודר' יוחנן לבני א"י דלית להו פירי בדברא, ומדלא אמרינן הכי שמעינן שאין לנו זמן שלישי בשום מקום.

ונמצא זמנו של ר"ג שהוא בט"ו נעקר מכל העולם לאחר החורבן, שבני ארץ ישראל שואלין לאלתר, ובני בבל בס' בתקופה כחנניא, ושאר ארצות או כבני א"י או כבבל, ואותם שאין להם פירות בשדה עבדי לאלתר כבני ארץ ישראל, אבל אותם שיש להם פירות בשדה הם בספק ששני זמנים אלו אינם דומין להם, זמן ארץ ישראל מפני פירות השדה, וזמן בבל מפני איחור השאלה הרבה, בררו הגאונים ז"ל זמן בבל בכל מקום מפני ג' ענינים, האחד מפני שאנו נגררים אחריהם בכל עניננו, והשני שתהא כל הגולה בדין אחד כפשטא דמימרא, והשלישי שהשאלה לאלתר מזקת לפירות השדה, ואין צבור שואלין דבר שאינו צריך להם, ואיחור השאלה עד ס' בתקופה יש לו תשלומין לשאול גשמים בשומע תפלה מאסיפת הפירות ואילך, זו היא שיטתן של גאונים ז"ל, וזה דעת רבינו אלפסי ז"ל שלא הביא מכל הסוגיות כלום, אלא שהביא משנתנו כפשטה לדין בני ארץ ישראל והביא הא דחנניא לבני ח"ל, ועליה סמכו בכל המקומות הללו, אלא שלא נהגו לשאול כלל עד ס' בתקופה ואפילו בשומע תפלה.

ויש מקומות שנהגו לשאול בט"ו במרחשון כר"ג כדאמר מעיקרא לעיל (ד' ב') הא לן והא להו, וזה ודאי אינו מנהג יפה כלל לפי מה שביירנו למעלה שאין לנו זמן שלישי, ויש מקומות שנהגו לשאול מיד למוצאי יום טוב כבני ארץ ישראל והיינו סברא דתלמודא דאוקים תרתי מימרי בארץ ישראל, משום דלאחר חורבן כל שאר ארצות לבד מבבל גופיה דינן כבני ארץ ישראל, ולפירי דדברא לא חיישינן כדס"ד מעיקרא דמיעוטא הוא ואפשר [לאוספם] קודם שיתקלקלו, וליכא למיחש אלא לעולי רגלים או לחג שאין הגשמים סימן ברכה בו לעולם לכל ישראל, אבל חששא דפירי אינה חששא כל כך כדי לאחר השאלה זמן ארוך שצריכין לגשמים להתעכב עד ס' בתקופה, וגם זה בודאי מנהג יפה ושיטה נכונה, אלא שאין לשנות זה מפני המנהג שהוא כדרך הגאונים ז"ל. ומסקנא אמר רב פפא הלכתא יום שישים כלאחר ששים.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ב

הלכה טז

משבעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים בברכת שנים כל זמן שמזכיר הגשם, במה דברים אמורים בארץ ישראל אבל בשנער ובסוריא ובמצרים ובמקומות הסמוכות לאלו והדומין להן שואלין את הגשמים ביום י ששים אחר תקופת תשרי. הלכה יז

מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה כגון איי הים הרחוקים שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן * בשומע תפלה, ומקומות שהן עושין יום טוב שני ימים אומר מוריד הגשם בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני עצרת ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

טור אורח חיים הלכות תפלה סימן קיז

ומתחילין לשאול ס' יום אחר תקופת תשרי ויום שתפול בה תקופת תשרי הוא מכלל הס' ^(א) דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בשבעה בו ואר"א הלכה כר"ג ותניא חנניא אומר ובגולה פירוש בבבל אין שואלין עד ס' יום אחר התקופה. ואנן בתר בני בבל גרירין ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' ואין שואלין בו או כלאחר ס' ואסיקנא כלאחר ס' הלכך בתפלת ערבית של יום ס' מתחילין וכתב אבי העזרי דאיתמר בירושלמי דהנך ס' מנינן להו מעת לעת שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ס' מן הלילה ואם נפלה ביום מונין מן היום וכ"פ הוא וכתב עוד שאם נפלה התקופה בג' שעות ביום והציבור לא הזכירו בהתפללם בבקר ויחיד איחר תפלתו מן הציבור דבתר ציבור גריר שאין עושים שתי תורות וא"א ז"ל כתב על דבריו ולא נהגו כן אלא לעולם שואלין בתפלת ערבית של יום ס' וכתב עוד תמהני למה אנו נוהגין כבני גולה נהי שהתלמוד שלנו הוא בבלי מ"מ ^(ז) דבר שתלוי בארץ ^(א) למה ננהוג כמותם אם בבבל היתה מצולה ולא היתה צריכה למים כל הארצות הם צריכות למים במרחשון ולמה נאחר אותו עד ס' יום בתקופה ולמה לא נעשה כמשנתנו. ובפרובינציא שמעתי שהיו שואלין הגשמים ז' ימים במרחשון וישר מאוד בעיני ע"כ. ^(ח) ושואלין עד תפלת המוסף של י"ט הראשון של פסח כל זמן שמזכירין הגשמים ויחידים הצריכין למטר אחר כך שואלין אותו בשומע תפלה אפילו בעיר אחת גדולה כנינוה כיחידים דמו ושואלין אותו בשומע תפלה ^(א) אלא ארץ אחת כולה כמו ספרד בכללה או אשכנז בכללה אם צריכין למטר אחר כך כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובת שאלה שיכולין לשאול אחר כך בברכת השנים כפי הצורך להם...

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קיז

דיני ברכת השנים, ובו ה' סעיפים.

סעיף א

ברכת (א) [א] השנים, צריך לומר בה בימות הגשמים: ותן טל ומטר, ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ * (ב) בתפלת ערבית (ג) א של יום ס' אחר תקופת תשרי, (ויום התקופה הוא בכלל (ד) הס' הגה"מ פ"ב), (ה) [ד] <א> ובארץ ישראל מתחילין לשאול (ו) מליל ז' במרחשון, (ז) ושואלין * ב עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול. סעיף ב

יחידים הצריכים למטר בימות החמה, (ח) אין שואלין אותו בברכת השנים, <ב> אלא (ט) ג בשומע תפלה, ואפי' עיר גדולה כנינוה או ארץ אחת כולה כמו ספרד בכללה, או אשכנז בכללה, כיחידים דמו בשומע תפלה; * ומיהו אם בארץ אחת כולה * ד הצריכים מטר בימות החמה, * טעה בה יחיד * ושאל מטר בברכת השנים, (אם רוצה) (י) חוזר ומתפלל בתורת נדבה בלא שאלה בברכת השנים (אבל אינו מחויב לחזור (יא) [ו] כלל), (ב"י בשם מהרי"א והרמב"ן והר"ן סבירי להו כהרא"ש).

ביאור הלכה סימן קיז

* ומיהו אם וכו' - טעם דין זה הוא ע"פ תשובת הרא"ש שתמה למה אין אנו שואלים בז' חשון כבני ארץ ישראל נהי דאנן בתר בני בבלי גרירין היינו בדין מן הדינים שחולקין בני מערבא עם תלמוד בבלי או בני ח"ל עם בני א"י משא"כ תלוי זה בטבע הארצות שבא"י היו צריכין למטר מיד בז' חשון ולכן שואלין בז' חשון ובני בבלי לא היו צריכים לגשמים עד ס' יום אחר התקופה לכן לא היו שואלים עד זמן זה וא"כ בארצות שצריכין לגשמים בחשון היה ראוי שינהגו בזה כבני א"י לשאול בז' חשון וכן אם מנהג הארצות שצריכין למטר גם בימות החמה [וכמו ארץ אשכנז שזכר שם הרא"ש שצריכה למטר גם מימי הפסח עד עצרת] כל דינם בתפלה כמו בימי החורף בא"י וכתב הרא"ש שלא נתקבלו דבריו לפני חכמי דורו ועפ"ז כתב הרב"י נהי דלכתחלה לא קי"ל כוותיה כיון שנתפשט בתפוצות ישראל דלא כוותיה מ"מ בדיעבד אם יחיד טעה והזכיר בזמן וכו' אין חייב לחזור להתפלל אלא בתורת נדבה ובזה יבואר דברי השו"ע ומ"ש אם בארץ וכו' פירוש לאפוקי אם איזו עיירות צריכין למטר כל שאין עליהם שם ארץ כיחידים דמי אפילו לדברי הרא"ש כן מוכח בתשובת הרא"ש והובא בב"י ואפילו בדיעבד אם שאל מטר בברכת השנים חוזר ולפלא על הפר"ח שפסק דעיר אחת הצריכה מטר ג"כ בדיעבד אין חוזר הא יש ראייה מההיא דבני ננוה להיפך אם לא שנדחוק ונאמר דמה שפסק שם הגמרא בשומע תפלה היינו רק לענין לכתחלה אבל בדיעבד אפילו בברכת השנים וצ"ע:

* הצריכים מטר - משמע קצת מלשון זה דדוקא כשנעצר המטר אבל בלא"ה מחזירין אותו אף על פי שהגשם במקום ההוא אינו סימן קללה ולפי מה דמשמע מתשובת הרא"ש שממנו מקור דין זה המדינות שצריכות מטר בין פסח לעצרת כאשכנז וכדומה אפילו בסתמא דינייהו כמו בימי החורף בא"י ונהי דלכתחלה לא קי"ל כותיה עכ"פ לענין דיעבד אין לחזור וצ"ע [ממ"א ומחה"ש] ועיין בס' זכור לאברהם שכתב דלא יכנס בספק ברכות עוד כתב שם דה"ה לדין במקומותינו דאנו צריכין מטר בין פסח לעצרת דאם טעה ושאל אז מטר דא"צ לחזור דכפי הנראה כל המקומות הללו הקרובים והרחוקים הם צריכים למטר והו"ל כארץ אשכנז וספרד דכתב הרא"ש עי"ש ומדברי הדה"ח וח"א משמע דס"ל דדוקא כשהיה עצירת גשמים אבל בלא"ה חייב לחזור ולהתפלל ונ"ל דהוא ספיקא דדינא ע"כ יחזור ויתפלל ויתנה אם לא יצאתי ידי תפלה עד עתה תהא לחובה ואם יצאתי תהא לנדבה וכדלעיל בסימן ק"ח סי"א וכמש"כ בביאור הגר"א בסימן זה ושם דספיקא דדינא הו"ל כספק לו אם התפלל שבסימן ק"ז ס"א עי"ש במ"א וה"ה בכל זה אם טעה ושאל מטר מז' מרחשון ולהלן במדינות שבח"ל הצריכין מטר בתחלת החורף יחזור ויתפלל ויתנה כנ"ל. והכל מהך טעמא כי בברכ"י ובש"ת פסק דביעבד אין צריך לחזור ולהתפלל כהרדב"ז ומבואר שם בהרדב"ז טעמו דכיון שבמקום ההוא הוא זמן גשם אף על פי שאין עתה צורך לגשמים אין לחזור התפלה בשביל זה כיון שעכ"פ אינו סימן קללה והוא כסברת המג"א הנ"ל ומדה"ח וח"א ועוד איזה אחרונים משמע דלא תפסו זה הסברא לדינא אם לא שיש עצירת גשמים בהדיא ע"כ נראה שיעשה כדברינו כנ"ל:

* טעה בה יחיד וכו' - נראה פשוט דה"ה אם כל הצבור או הש"ץ טעו ושאלו טו"מ ג"כ אין חייב לחזור דהא הטעם הוא כמו שכתב מהרי"א דבאמת נראין דברי הרא"ש ויש לסמוך עליו עכ"פ לענין דיעבד וא"כ מה לי יחיד או ש"ץ וצבור והאי דנקט יחיד לרבנות אפילו אם רק יחיד שאל טו"מ שלא כמנהג כל הצבור שם אפ"ה ש"ד כיון שצורך רבים הוא וכן משמע בלבוש ולפלא על הפמ"ג והדה"ח שכתבו דדוקא יחיד אבל ש"ץ חוזר דאין להם שום מקור לזה ועוד נראה בפשיטות דהא דנקט יחיד משום דבצבור אפילו בתורת נדבה אינו יכול לחזור ולהתפלל וכדלעיל בסימן ק"ז ס"ג אבל חיובא ליכא אפילו בצבור ונראה דה"ה בש"ץ. גם במה שכתב הפמ"ג במ"ז סק"ב דדוקא אם טעה אבל אם הזיד חוזר לראש וכדלעיל סימן קי"ד לענ"ד לא נוכל לאמר זה בענינינו כלל דהא הטעם הוא משום דיש לסמוך בדיעבד על הרא"ש והרי לדידיה בודאי אפילו הזיד אינו חוזר דנוסח הברכה כך היא:

* ושאל מטר וכו' - משמע שבגשם לא טעה אלא התנהג כשאר בני אדם ולא הזכיר ואפ"ה אינו מחוייב מצד הדין לחזור ולהתפלל ולכאורה קשה דהא הטעם הוא דלמא הלכתא כהרא"ש שנמשך זמן השאלה שם יותר וא"כ גם זמן הזכרה נמשך שם לדידיה כמבואר בתשובת הרא"ש שם בהדיא דתרווייהו שוין בזה וא"כ יש לו לחזור בשביל שלא אמר גשם דהא כתב שם דבמדינות כאלו יהיה להם הדין של חזרה של מוריד הגשם מעצרת ואילך כמו בא"י מפסח ואילך עי"ש ומשמע שם דשוין לגמרי וא"כ כי היכי דבא"י אם לא הזכיר עד פסח מחזירין אותו ה"נ בזה עד עצרת וא"כ ממ"נ אינו יוצא בתפלה הזו ולכאורה יהיה מזה ראייה להפמ"ג שכתב בסימן קי"ד אות וא"ו דלדעת השו"ע בהזכרה אפילו ארץ אחת כולה הצריכה מטר אפ"ה מחזירין אותו ולא ס"ל בזה כלל כהרא"ש ועי"ש בבה"ל מה שכתבתי אודות זה. או אולי דהשו"ע מיירי בזה שכתב ומיהו וכו' למנהגו מנהג ספרד שנהגין לומר טל בימות החמה וכדלעיל בסימן קי"ד ס"ג וקי"ל שם בס"ה דאם הזכיר טל במקום גשם אין מחזירין אותו אבל זהו דוחק קצת דמתחיל בתרתי ספרד ואשכנז ומסיים בחדא:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קיד

סעיף ד

אם <י> אמר מוריד הגשם (יז) בימות החמה, מחזירין (יח) אותו * וחוזר (יט) לראש הברכה; * (כ) ואם סיים הברכה, (כא) חוזר לראש התפלה. * ו אפילו (כב) במקום שצריכים גשם בימות החמה, אם הזכיר גשם (כג) במקום טל, * (כד) מחזירין אותו. (וכן אם הזכיר גשם וטל נמי מחזירין אותו) (בית יוסף בשם הרמב"ם והרא"ש והטור).

ביאור הלכה סימן קיד סעיף ד

* ואפילו במקום שצריכים וכו' - עיין בפמ"ג שכתב דאפילו ארץ כולה כאשכנז ודין אפ"ה גריעא משאלה עי"ש טעמו וכן בח"א כתב דאפילו אם היה עצירת גשמים וכמו שהעתיקתי במ"ב ובאמת לא הבנתי דבריהם דהרי טעם השו"ע שם לענין שאלה הוא דלמא הלכתא כהרא"ש דמסתבר טעמיה ע"ש בב"י מהרי"א וט"ז והגר"א ובתשובת הרא"ש מבואר שם בהדיא דה"ה לענין הזכרה וראיה שם מדף ד' ע"ב במסקנת הגמרא דשאלה אינו נמשך יותר מהזכרה וכמו שציין הגר"א שם בסימן קי"ז ס"א ד"ה ושואלין עי"ש ומהשו"ע שכתב אפילו במקום וכו' אינו ראייה דדלמא הוא מיירי באיזה עיירות דבזה גם להרא"ש אין להזכיר גשם דגם לענין שאלה אין לשאול מטר בברכת השנים בזה וכמו שהביא ראייה שם בתשובה מההיא דבני ננוה ועל אופן זה כתב הרמב"ם ג"כ דמקומות שהם צריכים גשם בימות החמה שואל בש"ת וכמו שהביא כ"ז הב"י בשמו שם בסימן קי"ז אבל ארץ אחת כולה דס"ל כהרא"ש לענין דיעבד דאם שינה את נוסח התפלה וקבע השאלה בברכת השנים דיצא וע"כ דס"ל דזה אינו נקרא שינוי ממטבע שטבעו חכמים דכל מדינה ומדינה איקבע זמנה לפי מנהגה א"כ נראה דה"ה לענין הזכרה יצא בדיעבד ועיין בב"י במה שכתב בשם תר"י משמע ג"כ דמיירי בדבר ששם הדין בשומע תפלה אבל לא בדבר ששם הדין בברכת השנים ואפילו אם תאמר דהתר"י לא ס"ל כהרא"ש לענין שאלה ותמיד הדין לדידיה בש"ת עכ"פ אין שום ראייה מהמחבר לדברי הפמ"ג והח"א ואדרבה בהיפך נראה מדברי תשובת הרא"ש הנ"ל וכפי מה דפסקין כדידיה הלכה לענין דיעבד. וא"כ לפ"ז במדינותינו שצריכין מטר בין פסח לעצרת לכאורה היה ראוי לנו לפסוק בדיעבד דאין חוזר אם הזכיר גשם אבל כיון דבלא"ה המ"א מסתפק בסימן קי"ז סק"ד דדלמא השו"ע לא מסתפק לפסוק כוותיה דהרא"ש רק כשיש עצירת גשמים נראה לכאורה דאין זה ונראה ראייה לזה ג"כ מדברי הרמ"א לקמן בס"ט בהג"ה דהרי במדינותינו היה ואפ"ה מצריך לחזור בודאי הזכיר אך כשיש עצירת גשמים והתפלל והזכיר גשם צ"ע אם חייב לחזור ולהתפלל [וכ"ז ששאל גם מטר דאל"ה ממ"נ אינו יוצא בדיעבד] ויותר נראה דיתפלל בתורת נדבה בכ"ז במדינותינו ועיין בסימן קי"ז בבה"ל ד"ה ושאל מטר: * מחזירין אותו - עיין בחידושי רע"א דמצדד לומר דבליל שבת אם שכח לומר משיב הרוח דאין מחזירין דלא גרע מאם היה מתפלל רק מעין שבע דיצא בדיעבד אף דשם לא הוזכר גשם וסיים דצ"ע: